

Tam za mořem je Amerika...

Krátký exkurz do historie vystěhovalectví – první část

Obraz Ameriky v českých zemích

Jižní Amerika – Brazílie – Chile – Mexiko

Obraz Ameriky v českých zemích

Rok 1492 znamenal pro dějiny světa zásadní zlom – objev Nového světa začal novou kapitolu nejen v dějinách Severní a Jižní Ameriky, ale měl i zásadní vliv na vývoj v Evropě.

Jak známo, Kryštof Kolumbus objevil Ameriku omylem – sám byl přesvědčen, že přistál u břehů Indie. Podle toho dal obyvatelům těchto končin jméno Indiáni. Jeho omyl však vyšel brzy najevo, avšak označení obyvatel zůstalo. Dobyvatelé zpočátku nevěděli, zda mají být považováni za lidské bytosti – Bible se o nich nezmiňovala. Spor rozhodl až papež Pavel III.¹, který v roce 1537 vydal bulu „*Sublimus Dei*“ (Vznešenost Boží), ve které zakázal zotročování Indiánů v Americe.

„Domorodci jsou lidské bytosti obdařené citlivou duší“

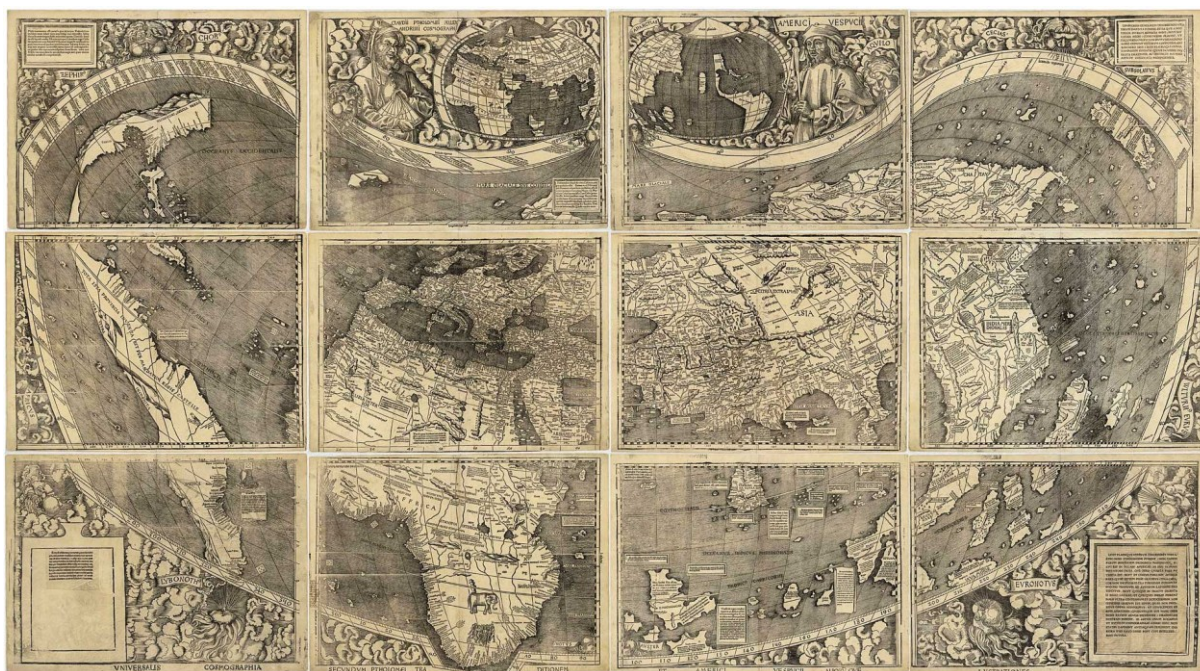
První česky psané dílo je „*Spis o nových zemích a o Novém světě, o němžto jsme prve žádné známosti neměli ani kdy co slýchal*“² je vlastně překlad dopisu Ameriga Vespucciho³ o jeho třetí cestě do nového světa.

Postupně se objevovala další díla, jednalo se však stále o překlady. Autorem prvního mapového zobrazení nového kontinentu je Martin Waldseemüller (1470–1520) a tvoří ho celkem 12 samostatných listů.

¹ Pavel III, vl. jménem Alessandro Farnese (1468–1549), papežem byl zvolen v roce 1534

² Překlad byl vydán někdy kolem roku 1506

³ Amerigo Vespucci (1494–1498) italský cestovatel, objevitel, kartograf a autor mnoha cestopisných spisů. Je po něm pojmenován kontinent Amerika, jehož východní pobřeží jako první z velké míry popsal.

Waldseemüllerova mapa z roku 1507

Jižní Amerika

O nový kontinent projevovala zájem především šlechta, ať již byly důvody ekonomické, badatelské nebo prostá touha po dobrodružství.

První české stopy na americké půdě se objevují již velmi záhy – už někdy kolem roku 1528 se vzdálené Venezuele objevuje skupina horníků⁴ z Čech a Slezska hledající stříbro. Výprava, kterou iniciovala podnikatelská rodina Welserů sice skončila nezdarem, ale zájem o Ameriku jako zemi plnou bájných pokladů neustal.

Jako pobělohorští emigranti se z českých zemí do Brazílie dostali v roce 1647 doktor Šimon Kohout z Lichtenfelsu a kapitán Jiří Kryštof Kaplíř ze Sulevic. Českých rodáků, kteří jako vojáci sloužili v nizozemských službách v Brazílii bylo celkem 11. Byl to již spomínaný hlavní lékař výpravy admirála Witteho Corneliszoon de With a 10 vojáků.

Šimon Kohout se narodil v Praze na Novém Městě v zámožné měšťanské rodině. Po porážce českých stavů uprchl do Nizozemska a v roce 1647 odjel s výpravou admirála de With do Brazílie, kde o rok později zemřel, pravděpodobně se nakazil bahenní horečkou.

⁴ V této skupině byl i jáchymovský horník Hans Trumpel, pravděpodobně první obyvatel Království českého v Novém světě. Prokazatelně doplul s první skupinou ve které bylo 16 mužů a jedna žena začátkem roku 1529 do Santo Dominga na Haiti.

Mezi vojáky vynikal Jiří Kryštof Kaplíř ze Sulevic v pramenech uváděný též jako Georg Caplier, event. Capelier) a nejznámější z českých žoldnéřů v službách v Brazílii. Pocházel ze starého šlechtického rodu ze severních Čech. Kvůli účasti své a dalších příslušníků rodu na protihabsburské rebelii se dal do nizozemských služeb. V Brazílii se objevil v roce 1648 v hodnosti kapitána a zúčastnil se obou bitev pod kopcem Guararapes⁵ (1648, 1649). Ve druhé z nich padl.

Victor Meirelles – Bitva u Guararapes 1649

Latinská Amerika se stala doménou jezuitů – Tovaryšstva Ježíšova. Počátky jejich působení spadají do 17. století. Právě oni zanesli do Latinské Ameriky kult Pražského Jezulátka a uctívání sv. Jana Nepomuckého. Jejich dopisy a zprávy se staly cenným zdrojem poznání o životě indiánů, o přírodních poměrech, o flóře a fauně.

Jedním z nich byl Valentin Stansel (1621–1715), který žil na území dnešní Brazílie téměř padesát let.

Jiný český jezuita Samuel Fritz (1654–1728)⁶ zanechal po sobě slovníky indiánských jazyků a řadu popisů cest. Prošel územím o délce 12 000 km a zmapoval podrobně tok Amazonky.

⁵ Jednalo se o rozhodující portugalské vítězství, které pomohlo ukončit holandskou opupaci. Rok 1648 je považován za rok založení brazilské armády.

⁶ <https://zoom.iprima.cz/vyroci/samuel-fritz-mapa-amazonie> (přístup 25. 5. 2025)

Fritzlova mapa Amazonie z roku 1707

Brazílie

První čeští vystěhovalci se ve třicátých letech 19. století objevují v Brazílii v souvislosti se sňatkem rakouské arcivévodkyně Marie Leopoldiny s brazilským císařem Domem Pedrem I. v roce 1817. Do Brazílie a do oblasti Río de la Plata se stěhovali Češi nejčastěji.

Nejznámějším přistěhovalcem z této etapy se stal Jan Nepomuk Kubíček z Třebońska, v Brazílii přezdívaný Joao Alemão, pradědeček budoucího brazilského presidenta Juscelina Kubitscheka (1902–1976).

Nová vlna přistěhovalců se vzedmula v 50-tých letech 19. století, již za vlády Pedra nástupce Pedra II., kdy byla založena velká kolonie Joinville ve státě Santa Catarina.

Z českých zemích v 70 a 80-tých letech 19. století odcházeli nejenom jednotlivci, ale celé rodiny či vesnice. Tak zvaní „Boemios“ drželi při sobě a usazovali se v koloniích Joinville, Sao Bento do Sul a Brusque ve státě Santa

Catarina nebo v Nova Persepolis, Venancio Aires, Candelarii a dalších městech v Rio Grande do Sul.

*Marie Leopoldina v roce 1817
(Jean-Baptiste Isabey)*

*Juscelino Kubitschek de Oliveira
(1902–1976)*

Chile

V jižním Chile se usadila první větší skupina přistěhovalců z českých zemí mezi lety 1872–1875, ale šlo spíše o ojedinělý zjev⁷.

České vystěhovalectví do Chile je relativně pozdního data a nebylo ve srovnání s Brazílií nebo se sousední Argentinou nikdy zvlášť intenzivní, a to především kvůli geografické odlehlosti země na „odvráceném“ tichomořském pobřeží amerického kontinentu a navíc za hřebenem vysokých And, které i dnes představují značnou překážku pro moderní pozemní dopravu.

Historicky vůbec prvními Čechy v Chile byla skupina asi 25 jezuitů, kteří tu působili v letech 1686–1767 ve dvou vlnách; v první šlo především o misionáře, ve druhé pak o umělce, vědce a řemeslníky. Vynikli mezi nimi zvláště Jiří Burger, Ondřej Suppetius a Jan Nepomuk Erlacher.

⁷ Podrobněji zde <https://www.czsk.net/svet/clanky/svet/cechvchile.html>
(poslední přístup 25. 5. 2025)

Největší vystěhovalecké vlny z českých zemí proběhly ve druhé polovině 19. století, kdy do Chile odcházeli Němci z Čech a Moravy jako součást velké a chilskou vládou organizované německé kolonizace, dále pak před druhou světovou válkou – především Židi na útěku před Hitlerem a potom také zakladatelé Baťovy továrny v Chile a nakonec v letech 1948–1950 poúnorová emigrace. V ostatních obdobích byla emigrace z bývalého Československa mizivá. Podle odhadu přišlo do Chile v celé historii na dva tisíce osob z území dnešní České a Slovenské republiky.

Mexiko

V padesátých letech 19. století bylo Mexiko zmítáno vnitřními rozpory. Mexičtí konzervativci žijící po své porážce v občanské válce v evropském exilu se roku 1859 poprvé obrátili na bratra císaře Františka Josefa I., Maxmiliána. Arcivévoda Maxmilián Habsburský nabídku postavit se do čela nového režimu přijal až po francouzské intervenci a slibech Napoleona III. o vojenské podpoře.

Maxmiliánova touha po mexické císařské koruně nebyla v Rakousku přijata s nadšením. Ani císař s bratrovým rozhodnutím zpočátku nesouhlasil, ale nakonec ustoupil a povolil vytvoření dobrovolnického sboru.

Sbor mělo tvořit 6000 vojáků a 300 námořníků. Kromě okamžité finanční odměny a pravidelného žoldu, lákavá nabídka obsahovala i příslib udělení mexických pozemků vysloužilcům. Podmínky přijetí byly značně volné. Kromě „dobrého chování“ se bral přednostní zřetel k

„osobám neženatým, které nemají výše čtyřiceti let, jsou silného těla

a křesťanského náboženství“

Nábor probíhal ve všech zemích habsburské monarchie a byl velmi úspěšný. Podepsala se na tom především neznalost mexických poměrů a pro mnohé i vidina vlastní půdy a dobrého žoldu. Do Mexika se hlásili převážně ti, kdož nemohli v Rakousku nalézt práci, nádeníci a pomocné síly, stejně jako vysloužilí vojáci. Pokud jde o řemeslníky, hlásilo se jich tím méně, čím odbornější práci vykonávali v civilu. Zkrátka, do sboru vstupovali jen ti, co nemohli doma nic ztratit, kteří se těšili na novou životní příležitost, případně na větší uplatnění ve svém oboru. Z českých zemí bylo ve sboru něco přes 1000 mužů. Zvláštní skupinu mezi nimi tvořili dobře placení hudebníci vojenských kapel, kterých se mezi Čechy našlo vždycky dost.

Císař Maxmilián Mexický (1832–1867)
(Franz Xaver Winterhalter)

Na jaře roku 1864 po šestitýdení plavbě připlul Maximilián spolu s manželkou Charlottou Belgickou do mexického přístavu Veracruz. Na palubě fregaty Novara⁸ byla i císařova oblíbená kapela.

⁸ Fregata Novara byla třístěžňová plachetnice, později vybavena lodním šroubem a parním strojem. Byla postavena v roce 1850. Proslavila se vědeckou výpravou během let 1857–1859 kdy jako první rakouské plavidlo obeplula svět. Jméno získala na počest vítězství maršála Radetzského u Novary v roce 1849. Později sloužila jako školní dělostřelecká loď a plovoucí kasárna. V roce 1898 byla vyřazena ze stavu a demontována.

Lodní deník Novary zaznamenává okolnosti odplutí císařských manželů z Miramare:

Odjezd pozdravilo 21 výstřelů, mužstvo provolalo 15krát „Hurá“ a salutovalo.

V 10 hodin se dostavila Jejich Veličenstva.

Fregata „Novara“

Z Veracruz se manželé vydali na cestu do hlavního města. Zpočátku byli přivítáni s nadšením, zvláště když bezdětný manželský pár adoptoval syna prvního mexického císaře Augustina de Iturbide (1807–1866). Postupně se však nálada měnila.

Maximilián ve své snaze vybudovat silné císařství narážel stále častěji na nepřekonatelné překážky. Republikánská armáda dosahovala úspěchů každý den. K tomu se přidávaly i finanční problémy: dobrovolníci museli přejít pod francouzské velení, protože Maxmilián neměl peníze na vyplácení žoldu.

Situace se nevyvíjela dobře ani politicky. Napoleon III. bezostyšně porušil dohodu o přítomnosti svých vojsk do konce roku 1867, a začal je předčasně stahovat do Evropy.

Posledním útočištěm císaře se stalo město Querétaro, které republikánská armáda pevně obklíčila. Maxmilián uznal porážku a vzdal se generálovi Escobedovi.⁹

Prezident Benito Juárez postavil Maxmiliána a dva zajaté generály, Miguela Miramóna¹⁰ a Tomáse Mejíu¹¹ před soud, který všechny tři odsoudil k trestu smrti zastřelením.

Císařovna Charlotta (1840–1927)
Santiago Rebull (1868)

Císařovna Charlotta si již počátkem léta 1866 uvědomovala vážnost situace a proto v červenci odplula do Evropy, kde zkoušela najít podporu u svých příbuzných, Napoleona i u papeže. Nakonec se u vyčerpané ženy objevily příznaky duševní choroby, která se proměnila ve skutečné šílenství.

⁹ Mariano Escobedo (1826–1902)

¹⁰ Miguel Miramón (1831–1867)

¹¹ Tomás Mejía (1820–1867)

Do Mexika se Charlotta už nikdy nevrátila. Svého manžela, jehož smrt odmítala vzít na vědomí, přežila o dlouhých šedesát let. Byla prohlášena za duševně nemocnou a zbytek života strávila v izolaci, sprvu na zámku Miramar u Terstu, později na belgickém zámku Bouchout, kde také 19. ledna 1927 zemřela.

Maxmilián byl popraven 19. června 1867, bylo mu třicetčtyři let. Jeho rakev byla dopravena do přístavu Veracruz, kam pro ni připlula fregata Novara pod velením admirála Wilhelma von Tegetthofa, téhož který doprovázel Maxmiliána na jeho první cestě. Maxmiliánovo tělo bylo pohřbeno k ostatním Habsburkům do Kapucínské krypty ve Vídni.

Poprava císaře Maxmiliána
Eduard Manet
(1868–1869)

Zdroje:

Staněk, Karel: *Podíl českých vojáků na portugalsko-nizozemském konfliktu v Brazílii v 17. století* (in *Historický časopis* 1/216)

Klimová, Jana: *Česká imigrace do Chile v 1. polovině 20. století*, DP 2016

Pernes, Jiří: *Maxmilián I.: Mexický císař z rodu Habsburků* (1997)

Grössing, Sigid-Maria: *Tragédie v habsburském domě* (2008)

www.cestyrodu.cz

Zpracovala Alena Škrabalová